

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Дипломна робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

**СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОВЦЯ В УСНОМУ
АМЕРИКАНСЬКОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Виконала:

студентка VI курсу 62 групи
напряму підготовки: 020303 Філологія
спеціальності: 8.02030302 Мова і
література (англійська)*

Шилюк Вероніка Василівна

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжкультурної комунікації

Жуковська Вікторія Вікторівна

Житомир – 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УСНОГО АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ	9
1.1. Поняття мовної особистості в культурно-мовному аспекті.....	9
1.2. Дистинктивні ознаки академічного дискурсу: жанрові та лінгвопрагматичні особливості.....	17
Висновки до Розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ В УСНОМУ АМЕРИКАНСЬКОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ДИСКУРСІ	27
2.1. Позиція суб'єкта як засіб вираження суб'єктивної модальності.....	27
2.1.1. Хеджинг як засіб суб'єктивної модальності.....	36
2.1.2. Лексико-граматична класифікація маркерів хеджингу в усному американському академічному дискурсі	39
Висновки до Розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ АМЕРИКАНСЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ (НА ОСНОВІ КОРПУСУ MICASE)	45
3.1. Матеріал та методика дослідження лексико-граматичних маркерів хеджингу в академічному дискурсі.....	45
3.2. Відмінності у використанні маркерів хеджингу чоловіками та жінками в академічній комунікації.....	50
3.3. Функціонування хеджингу у мовленні представників точних та гуманітарних наук.....	58
3.4. Особливості вживання хеджингу викладачами та студентами в академічному дискурсі.....	63
Висновки до Розділу 3	68
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	70
РЕЗЮМЕ	72

ДОДАТКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
СПИСОК ІЛЮСТРОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	106

ВСТУП

На даному етапі розвитку мовознавчої науки лінгвістичні дослідження спрямовані не лише на антропоцентричну, але й на дискурсоцентричну парадигму, що передбачає вивчення мовлення крізь специфіку його реалізації у різноманітних мовних ситуаціях. Сучасна антропологічна парадигма лінгвістики зумовлює необхідність врахування людського фактору під час дослідження мовних процесів. Саме тому, останні десятиліття розвитку мовознавчої науки позначені інтенсивними дослідженнями дискурсу, як вербалізованої діяльності людини, що здійснюється в різних соціокультурних контекстах, тим самим зосереджуючи увагу на аналізі учасників спілкування, що репрезентують певну соціальну групу, обставинах цього спілкування в широкому соціокультурному контексті, вивченні соціального середовища мовців та умов, за яких відбувається фахова комунікація. У вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці питання комунікативно-когнітивної природи дискурсу, його структури, диференційних ознак та специфіки функціонування розглядали такі дослідники, як (В. Звєгінцев (1973), Е. Бенвеніст (1974), В. Кох (1978), М. Бахтін (1979), М. Халідей (1979), Н. Арутюнова (1981), В. Борботько (1981), Т. ван Дейк (1989), О. Мороховський (1989), Н. Арутюнова (1990), Г. Почепцов (1999), Дж. Батлер (2000), В. Карасик (2000, 2002), О. Кубрякова (2001), А. Белова (2002), О. Ільченко (2002), К. Серажим (2003), О. Селіванова (2008), Т. Черненко (2010) Т. Грошко (2011), В. Михайленко (2011)) та ін. Вчені мають різні підходи до вивчення дискурсу: когнітивний (О. Кубрякова (2001), Є. Селіванова (2002)), лінгвокультурологічний (Ю. Степанов (1995), М. Макаров (2003), З. Попова (2007)), логічний (П. Грайс (1985), Дж. Остін (1986), П. Стросон (1986), Дж. Сьорль (1986), Л. Вітгенштейн (1994)), та лінгвістичний (В. Звєгінцев (1976), Палек (1978), О. Мороховський (1989)), соціологічний (Г. Почепцов (1998), М. Фуко (2003) В. Карасик (2004)). Проте, на сьогодні поза увагою дослідників усе ще залишається ціла низка соціолінгвістичних параметрів академічного дискурсу.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що існуючі істотні здобутки у моделюванні соціально орієнтованих просторів створюють підґрунтя для вивчення сутності фахового спілкування та його специфічних відносин з іншими сферами людської діяльності в аспекті діяльнісного та комунікативно-когнітивного підходів. Але на сьогодні існує брак цілісного бачення теорії інституційного комунікативного простору на матеріалі професійно спрямованого мововжитку, різновидом якого є академічний дискурс.

Мета дослідження полягає в аналізі соціолінгвістичних засобів конструювання ідентичності мовця в академічній комунікації, зокрема в аспекті гендерної приналежності мовця, академічної ролі комунікантів та предметної галузі, в якій відбувається комунікація.

Об'єктом дослідження є соціолінгвістична ідентифікація мовця в усному американському академічному дискурсі.

Предметом дослідження виявляються особливості використання хеджингу мовцями в усному академічному дискурсі з огляду на гендерну приналежність мовця, академічну роль комунікантів та предметну галузь, в якій відбувається мовлення.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) дати визначення поняттю «мовна особистість», як суб'єкта академічного дискурсу;
- 2) виділити дистинктивні ознаки академічного дискурсу;
- 3) охарактеризувати засоби вираження суб'єктивної модальності;
- 4) дослідити особливості функціонування лексико-граматичних засобів хеджингу, як одного з маркерів вираження суб'єктивної модальності в академічному мовленні;
- 5) здійснити лексико-граматичну класифікацію маркерів хеджингу на основі досліджуваного корпусу;
- 6) визначити відмінності у використанні маркерів хеджингу чоловіками та жінками в академічній комунікації;

- 7) дослідити функціонування хеджингу у мовленні представників точних та гуманітарних наук;
- 8) встановити особливості вживання хеджингу викладачами та студентами в академічному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували 68 затранскрибованих текстів галузі точних наук та 71 затранскрибований текст сфери гуманітарних наук Мічиганського корпусу академічного мовлення (*MICASE – Michigan Corpus of Academic Spoken English*) загальним обсягом 1 695 540 слововживань.

Під час дослідження комплексно використовувалися такі **методи**:

1. загальнотеоретичні методи для створення теоретичних узагальнень та формулювань закономірностей досліджуваних явищ (метод нагромадження фактів, метод порівняння, метод узагальнення та осмислення зібраних фактів, метод перевірки та уточнення положень і попередніх висновків);
2. метод суцільної вибірки для визначення наявності маркерів хеджингу в корпусі усного академічного мовлення Мічиганського університету (MICASE);
3. квантитативний метод для опрацювання експериментальних даних з метою обґрунтування висновків, що впливають з експерименту;
4. корпусний аналіз для дослідження частоти вживання хеджингу в усному американському академічному мовленні, збору лінгвістичних даних та їх аналізу;
5. соціолінгвістичний підхід для вивчення академічного дискурсу в контексті соціальної та мисленнєвої діяльності, та як спілкування людей, що розглядається з позицій їх приналежності до тієї чи іншої мовно-поведінкової ситуації;
6. компонентний аналіз та аналіз словникових дефініцій для встановлення тотожностей та відмінностей у семантиці маркерів хеджингу.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому вперше здійснено комплексний та корпусний аналіз вживання маркерів хеджингу в академічному мовленні, як одного із засобів вираження суб'єктивної модальності та встановлено залежність функціонування маркерів хеджингу від

таких соціолінгвістичних змінних, як гендерна приналежність комуні кантів, предметна галузь та академічна роль мовців.

Теоретична значимість роботи полягає в тому, що дослідження робить певний внесок у загальну теорію мови, через більш детальне вивчення поняття «академічний» дискурс за допомогою багатоаспектного аналізу функціонування хеджингу як засобу соціолінгвістичної ідентифікації мовця.

Практична цінність роботи полягає у тому, що основні положення можуть знайти застосування в навчальних курсах з практики англійської мови, стилістики, основ теорії мовленнєвої комунікації, у спецкурсах з соціо- та прагмалінгвістики, гендерної лінгвістики, у розробці комунікативних методів викладання й у подальших дослідженнях академічного дискурсу.

Апробація результатів дослідження відбулася на 4 конференціях та на 1 онлайн семінарі: Студенческая международная научно-практическая конференция «Научное сообщество студентов» (г. Чебоксары, 7 марта 2014 г.); VI Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців (Житомирський державний університет імені Івана Франка, 21 березня 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном» (Житомирський державний університет імені Івана Франка, 18 квітня 2014 р.); онлайн семінар: «Актуальні проблеми іноземної філології та методики викладання іноземних мов» (Житомирський державний університет імені Івана Франка, 17-22 квітня 2014 р.); II Міжнародна студентська інтернет конференція “English in Interdisciplinary context of Life-long Education” (Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 22 квітня – 16 травня 2014 р.).

Результати роботи оприлюднені в 5 статтях.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел.

У **Вступі** обґрунтовується актуальність роботи, визначаються мета, предмет, об'єкт, завдання, матеріал дослідження, наукова новизна, теоретична значимість, практична цінність, використана методика дослідження.

У **Розділі 1 «Теоретичні засади дослідження усного академічного дискурсу»** подається поняття мовної особистості та окреслюються конститутивні характеристики академічного дискурсу.

Розділ 2 «Категорія модальності в усному американському академічному дискурсі» присвячений дослідженню модальності, як лінгвістичної категорії, розглядається позиція суб'єкта, як один із способів вираження суб'єктивної модальності та хеджинг, як засіб передачі невпевненості у мовленні та соціолінгвістичної ідентифікації учасників академічного мовлення.

У **Розділі 3 «Соціолінгвістична характеристика взаємодії учасників американського академічного дискурсу (на основі корпусу MICASE)»** представлений опис матеріалу та методики дослідження лексико-граматичних маркерів хеджингу в академічному дискурсі. Зокрема, в розділі досліджується використання хеджингу з огляду на гендерну приналежність та академічну роль мовців, а також предметну галузь, в якій відбувається академічна комунікація.

У **Висновках** представлені результати дослідження та окреслено перспективи подальших досліджень з обраної тематики.

Обсяг роботи – 106 сторінок, з них обсяг тексту – 74 сторінки.

Кількість джерел – 105 друкованих, електронних та ілюстративних джерела, у тому числі 37 джерел іноземною мовою.